

فلسفه علم اصول

بخش پنجم: مبادی احکامی

جلد سی و دوم:

واجب معلق

www.ketab.ir

صادق آملی لاریجانی

سرشناسه	آملی لاریجانی، صادق
عنوان و پدیدآور	فلسفه علم اصول / صادق آملی لاریجانی؛ ویراستار علی خسرو انجم.
مشخصات نشر	قم مدرسه علمیه ولی عصر (عج)، انتشارات، ۱۳۹۳ -
مشخصات ظاهری	ج.:
شابک	978 - 964 - 94091 - 9 - 1 :
وضعیت فهرست نویسی	فاپا:
یادداشت	همکاران علمی جلد سی و دوم محمد صالح حائری، قاسم قربانی
یادداشت	پشت جلد به انگلیسی: Sadegh A. Larijani. Philosophy of Ilm Al Usul.
یادداشت	ج. ۳۲ (چاپ اول: ۱۴۰۰) (فیفا)
یادداشت	جلد اول و پنجم این مجموعه با همکاری دفتر تبلیغات اسلامی تهیه شده است.
یادداشت	کتابنامه.
یادداشت	نمایه.
مندرجات	ج. ۱. شناخت علم اصول و فلسفه آن. ب. ۱. کلیات. - ج. ۵. علم اصول و نظریه اعتبار. -
موضوع	ج. ۳۱. واجب مشروط. ب. ۵. مبادی احکامی. - ج. ۳۲. واجب معلق ب. ۵. مبادی احکامی
شناسه افزوده	اصول فقه شیعه -- فلسفه
رده بندی کنگره	مدرسه علمیه ولی عصر (عج)
شماره رده دیویی	۱۳۹۳ ف ۸ آ ۱۵۹/۸ BP
شماره کتابشناسی ملی	۲۹۷/۳۱۰
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیفا	۲۴۸۱۲۸۴

انتشارات مدرسه علمیه ولی عصر

نام اثر: فلسفه علم اصول - جلد سی و دوم (واجب معلق)

مؤلف: صادق آملی لاریجانی

همکاران علمی در جلد سی و دوم: محمد صالح حائری، قاسم قربانی

ویراستار: علی خسرو انجم

ناشر: مدرسه علمیه ولی عصر (عج)

نوبت چاپ: اول/ تابستان ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۹۴۰۹۱ - ۹ - ۱

نشانی نشر: قم، چهارراه شهدا، خیابان معلم، مدرسه علمیه ولی عصر (عج) تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴۱۷۹۵

۵۰۰۰

پیش‌گفتار

امروز عالمان و دانش‌پژوهان ژرف‌اندیش حوزه‌های علمیه بر خوان گسترده‌ای از دستاورد قرن‌ها تلاش علمی و معرفتی نشسته‌اند که بی‌تردید علم اصول از مهم‌ترین و عمیق‌ترین این معارف است. سزاوار است پویندگان راه اجتهاد، نخست در فهم و هضم آنچه نقد است و حاضر بگویند؛ آنگاه در حد توان و با تلاشی دوچندان، خود متاعی بر آن بیفزایند.

فراگیر بودن علم اصول از یک سو و ضرورت فراگیری آن از سوی دیگر، تدوینی جامع و موشکافانه می‌طلبد تا نیاز مراحل مختلف آموزش و پژوهش را برآورد.

تنظیم‌های موجود در علم اصول، کاستی‌های فراوانی دارد؛ از جمله: فقدان نظم مناسب در تدوین و تبویب مباحث، طرح استطرادی برخی از مباحث بنیادین، عدم استفاده از پژوهش‌های انجام شده در خارج از حوزه‌های علمیه، خالی بودن مکتوبات اصولی از برخی مباحث لازم و همچنین از طرح ثمرات فقهی مباحث، فقدان مباحثی که کاربردهای علم اصول در رشته‌های دیگر را بیان می‌کنند.

توجه به این نکات، ضرورت تدوینی جدید برای این علم را آشکار می‌سازد. آنچه پیش‌روست تلاشی است متواضعانه در راه رسیدن به این هدف. مهم‌ترین ره‌آورد طرح پیشنهادی ما، جداسازی مباحثی از علم اصول است که تعریف مسائل اصولی

بر آنها صدق نمی‌کند و در واقع، جنبهٔ مقدمی نسبت به خود مسائل علم اصول دارند و به تعبیر دقیق‌تر، نسبت به مسائل علم اصول، درجه دوم محسوب می‌شوند. ما برای این مجموعه از مباحث، عنوان فلسفه علم اصول را برگزیده‌ایم.

مسائل فلسفه علم اصول، جزو علم اصول نیست، بلکه دربارهٔ علم اصول است. مهم‌ترین حوزه‌های فلسفه علم اصول عبارت‌اند از:

۱. مباحث مربوط به حدود و قلمرو علم اصول: علمای علم اصول با بحث از تعریف علم اصول و تعیین ضابطهٔ مسألهٔ اصولی در پی ارائهٔ معیاری برای شناسایی مسائل علم اصول و تعیین حدود آن‌اند. بر اساس معیار مشهور، بسیاری از مباحث ضروری، در چارچوب علم اصول قرار نمی‌گیرند اما در قالب مباحث فلسفه علم اصول می‌گنجند. مباحث مربوط به حدود و قلمرو علم اصول، از این قبیل است.

۲. مسائل مربوط به هدف و غایت علم اصول: هدف علم اصول چنان‌که در کتب اصولی آمده، استنباط حکم کلی از ادله است. آیا این هدف در چارچوب کشف حقیقت قرار می‌گیرد؟ آیا علم اصول می‌تواند به گونه‌ای گسترش یابد که به صورت ابزاری برای فهم کتاب و سنت در غیر احکام نیز قلمداد گردد؟ آیا می‌توان از علم اصول رایج، در مباحث معرفتی، اعتقادی، تفسیری و غیره نیز بهره برد؟

۳. بحث از روش‌های علم اصول: علم اصول برخلاف علوم تجربی، از مسائلی بحث می‌کند که در ماهیت بسیار گوناگون‌اند؛ مانند مباحث لفظی، مباحث عقلی، مباحث نقلی، مباحث تجربی و... روش‌های به کار رفته در این زمینه‌ها چیست و تا چه اندازه تنقیح شده‌اند؟

۴. مبادی تصویری و تصدیقی علم اصول: علمای علم اصول همچون اندیشمندان علوم تجربی، برای به انجام رساندن تحقیق خود، از مفاهیمی کمک گرفته‌اند که نیاز به تعریف و تحلیل دارند. همچنین بسیاری از قضایایی که در علم اصول از آنها بهره می‌برند، در خود این علم، تحقیق نمی‌شوند و به اصطلاح، از مبادی تصدیقیه علم اصول به شمار می‌آیند. بنابراین باید در بیرون این علم تحقیق شوند.

فهرست اجمالی

پیش‌گفتار	پنج
فهرست اجمالی	نه
فهرست تفصیلی	یازده
مقدمه	بیست و پنج

مبحث اول: حقیقت واجب معلق و آثار آن / ۱

فصل اول: تعریف واجب معلق	۳
فصل دوم: نسبت واجب مشروط شیخ انصاری با واجب معلق	۳۳
فصل سوم: ثمرات بحث از امکان واجب معلق	۵۵

مبحث دوم: امکان واجب معلق / ۶۵

فصل اول: استدلال‌های امتناع واجب معلق	۶۷
فصل دوم: امکان واجب معلق	۱۷۹
فصل سوم: نقض‌هایی بر منکران واجب معلق	۱۸۷

مبحث سوم: راه حل‌های مقدمات مفوته / ۲۱۳

فصل اول: پذیرش نظریه واجب معلق (راه حل اول)	۲۱۵
---	-----

فصل دوم: واجب مشروط به شرط متأخر (راه حل دوم).....	۲۱۹
فصل سوم: حکم عقل به قبح تفویض ملاک (راه حل سوم).....	۲۳۱
فصل چهارم: وجوب تهیی (راه حل چهارم).....	۲۶۱
فصل پنجم: فعلیت ازلی احکام (راه حل پنجم).....	۲۶۹
فصل ششم: تحلیل وجوب شیء به سد ابواب عدم آن (راه حل ششم).....	۲۷۷
فصل هفتم: مبنای شهید صدر در تحلیل اراده مشروط (راه حل هفتم).....	۲۸۳
فصل هشتم: تحلیلی جدید از متعلق واقعی شوق (راه حل هشتم).....	۲۹۹

مبحث چهارم: تنبیهاات مقدمات مفوته / ۳۱۵

تنبيه اول: وجوب شرعی مقدمات مفوته.....	۳۱۷
تنبيه دوم: خروج مقدمات شرعی از بحث مقدمات مفوته.....	۳۴۵
تنبيه سوم: قاعدة «الامتناع بالاختیار الاينافي الاختیار».....	۳۵۷
تنبيه چهارم: امکان وحدت شرط وجوب و شرط واجب.....	۳۷۱
تنبيه پنجم: تعلیم احکام.....	۳۹۹
نمایه اعلام.....	۴۴۱
نمایه کتب.....	۴۴۵
فهرست منابع.....	۴۴۷

فهرست تفصیلی

پیش‌گفتار	پنج
فهرست اجمالی	نه
فهرست تفصیلی	یازده
مقدمه	بیست و پنج

مبحث اول: حقیقت واجب معلق و آثار آن

فصل اول: تعریف واجب معلق	۳
۱. مبدع تقسیم واجب به معلق و منجز	۳
۲. تعریف صاحب فصول * از واجب معلق	۶
۳. دریافت مشهور از تعریف صاحب فصول * و اشکال محقق بروجردی * بر آن ...	۷
بررسی اشکال محقق بروجردی *	۱۱
۴. ایراد محقق خراسانی * به تعریف صاحب فصول * از «واجب معلق»	۱۴
بررسی ایراد محقق خراسانی *	۱۵
۵. تفاوت تلقی رایج از «واجب معلق» با تعریف صاحب فصول *	۱۸
۶. شمول تعریف صاحب فصول * بر واجبات با مقدمه مقدور غیر حاصل	۱۹
بررسی شمول تعریف	۲۱

- برهان محقق اصفهانی * بر استحالة انفکاک اراده از مراد ۱۰۹
- برهان علامه طباطبایی * بر استحالة انفکاک اراده از مراد ۱۱۷
- بررسی برهان علامه طباطبایی * ۱۱۹
- استشهاد به « وجدان » در اثبات استحالة انفکاک « اراده » از « مراد » ۱۲۰
- نقدی بر کلام محقق اصفهانی * و تأیید اشکال وی بر محقق خراسانی * ۱۲۱
- استشهاد امام خمینی * به « وجدان » در امکان تعلق اراده به امر استقبالی ۱۲۲
- پاسخ امام خمینی * به بیان برهانی محقق اصفهانی * ۱۲۴
- بررسی کلام امام خمینی * در باب امکان تعلق اراده به امر استقبالی ۱۲۶
- نقد بیان وجدانی امام خمینی * ۱۲۷
- نقد پاسخ امام خمینی * به برهان محقق اصفهانی * ۱۲۷
- دیدگاه مختار در بحث انفکاک اراده تکوینی از مراد ۱۳۰
- نتیجه گیری از مباحث مطرح در استدلال اول ۱۳۰
۵. استدلال دوم بر امتناع واجب معلق: تضایف بحث امکانی با ۱۳۱
- انبعاث امکانی ۱۳۱
- اشکالات استدلال دوم ۱۳۳
- اشکال مرحوم روحانی * بر استدلال دوم ۱۳۳
- بررسی اشکال مرحوم روحانی * ۱۳۴
- اشکال شهید صدر * بر استدلال دوم ۱۳۵
- بررسی اشکال شهید صدر * ۱۳۶
- اشکال آیت الله وحید حفظه الله بر استدلال دوم ۱۳۶
- بررسی اشکال آیت الله وحید حفظه الله ۱۳۸
- ایراد کلام آیت الله وحید حفظه الله بر مبنای « انتزاعی بودن حکم » ۱۳۹
- ایراد کلام آیت الله وحید حفظه الله بر مبنای « اعتباری بودن حکم » ۱۴۰
- وجه مشترک اشکالات مطرح شده بر استدلال دوم و پاسخ به آن ۱۴۱

شبهه وارد بر مبنای «جعل داعی امکانی».....	۱۴۲
پاسخ نخست و مختار به شبهه.....	۱۴۳
پاسخ دوم به شبهه.....	۱۴۳
بررسی پاسخ دوم.....	۱۴۴
پاسخ سوم به شبهه.....	۱۴۵
بررسی پاسخ سوم.....	۱۴۶
پاسخ چهارم به شبهه.....	۱۴۷
نتیجه بررسی استدلال دوم.....	۱۴۸
۶. استدلال سوم بر امتناع واجب معلق: لزوم شرط وجوب بودن قید غیر اختیاری.....	۱۴۹
تکمله محقق اصفهانی * بر استدلال سوم.....	۱۵۳
اشکالات استدلال سوم.....	۱۵۴
اشکال اول: امتناع بازگشت شرط واجب به شرط وجوب.....	۱۵۴
بررسی اشکال اول.....	۱۵۶
اشکال دوم: فعلیت احکام از ازل.....	۱۵۷
بررسی اشکال دوم.....	۱۵۸
اشکال سوم: ابتنای استدلال بر انکار شرط متأخر.....	۱۵۹
بررسی اشکال سوم.....	۱۶۰
خلط بین «جعل» و «مجعل» در کلام محقق نایینی *.....	۱۶۳
اشکال چهارم: عدم لزوم مفروض الوجود بودن زمان.....	۱۶۵
بررسی اشکال چهارم.....	۱۶۷
بررسی کبروی ادعای محقق نایینی *.....	۱۶۷
اشکال پنجم: اشتراط تکلیف به قدرت در ظرف امتثال.....	۱۶۸
بررسی اشکال پنجم.....	۱۷۱